DOI: 10.65322/j.srd.02162026.53

UDK 101:502.1

EKOLOGIK MUAMMOLARNING GNOSEOLOGIK VA ONTOLOGIK XUSUSIYATLARI

Ismoilov Muxamadixon, *professor,*
Ijtimoiy fanlar kafedrasi,
E-mail: ismoilovmuxamadixon@gmai.com,
Namangan davlat texnika universiteti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ekologik muammolarning gnoseologik va ontologik xususiyatlari ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi ekologik muammolarning inson tafakkuri, bilish jarayoni va borliq bilan o'zaro bog'liqligini ochib berishdan iborat. Maqolada ekologik inqirozning kelib chiqishida insonning tabiatga bo'lgan munosabati, bilishdagi antropotsentrik yondashuv hamda texnogen sivilizatsiyaning ta'siri yoritiladi. Shuningdek, ekologik ong, ekologik tafakkur va ekologik mas'uliyatning ontologik hamda gnoseologik asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari ekologik muammolarni hal qilishda falsafiy yondashuv muhim metodologik asos ekanligini ko'rsatadi.*

Аннотация: *В данной статье анализируются гносеологические и онтологические особенности экологических проблем с социально-философской точки зрения. Основная цель исследования заключается в раскрытии взаимосвязи экологических проблем с человеческим мышлением, процессом познания и бытием. В статье освещается влияние антропоцентрического подхода в познании, отношения человека к природе и техногенной цивилизации на возникновение экологического кризиса. Также анализируются онтологические и гносеологические основы экологического сознания, экологического мышления и экологической ответственности. Результаты исследования показывают, что философский подход является важной методологической основой в решении экологических проблем.*

Abstract: *This article analyzes the gnoseological and ontological features of ecological problems from a socio-philosophical perspective. The main purpose of the study is to reveal the interrelation of ecological problems with human thinking, the process of cognition, and being. The article highlights the role of anthropocentric approaches in cognition, human attitudes toward nature, and the influence of technogenic civilization on the emergence of ecological crises. In addition, the ontological and gnoseological foundations of ecological consciousness, ecological thinking, and ecological responsibility are examined. The research results show that a philosophical approach serves as an important methodological basis for solving ecological problems.*

Kalit so'zlar: *ekologik muammo, gnoseologiya, ontologiya, ekologik tafakkur, ekologik ong, tabiat, jamiyat, ekologik inqiroz, antropotsentrizm, texnogen sivilizatsiya.*

Ключевые слова: *экологическая проблема, гносеология, онтология, экологическое мышление, экологическое сознание, природа, общество, экологический кризис, антропоцентризм, техногенная цивилизация.*

Keywords: *ecological problem, gnoseology, ontology, ecological thinking, ecological consciousness, nature, society, ecological crisis, anthropocentrism, technogenic civilization.*

Kirish. XXI asrda ekologik muammolar insoniyat oldidagi eng dolzarb global muammolardan biriga aylandi. Atmosfera ifloslanishi, global iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarning kamayishi, biologik xilma-xillikning qisqarishi va ekologik muvozanatning buzilishi nafaqat tabiiy jarayonlar, balki inson faoliyati bilan chambarchas bog'liq holda namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, sanoatlashtirish jarayonlarining jadallashuvi, urbanizatsiyaning kuchayishi va texnologik

DOI: 10.65322/j.srd.02162026.53

taraqqiyotning cheksiz rivojlanishi natijasida insonning tabiatga ta’siri misli ko‘rilmagan darajaga yetdi. Bu holat esa ekologik muammolarni nafaqat ekologiya yoki biologiya fanlari doirasida, balki falsafiy, ijtimoiy va ma’naviy nuqtai nazardan ham o‘rganishni zaruratga aylantirmoqda.

Bugungi kunda ekologik muammolar global xarakter kasb etib, insoniyatning umumiy xavfsizligi va kelajagiga tahdid solayotgan murakkab hodisaga aylandi. Global isish natijasida muzliklarning erishi, suv tanqisligi, cho‘llanish jarayonlarining kengayishi hamda ekologik migratsiyaning kuchayishi insoniyat va tabiat o‘rtasidagi muvozanatning buzilganligini ko‘rsatmoqda. Shu jihatdan qaraganda, ekologik muammolar oddiy tabiiy jarayon emas, balki insoniyat sivilizatsiyasining rivojlanish modeli bilan bog‘liq murakkab ijtimoiy-falsafiy hodisadir [1].

Ekologik muammolarni falsafiy tahlil qilishda gnoseologik va ontologik yondashuvlar muhim metodologik asos hisoblanadi. Ontologiya borliqning mohiyati, mavjudlik shakllari va insonning tabiatdagi o‘rnini o‘rganadi. Gnoseologiya esa insonning bilish jarayoni, tafakkuri va borliqni anglash usullarini tahlil qiladi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, ekologik muammolar insonning tabiatga bo‘lgan munosabati, uni anglash darajasi va bilishdagi metodologik xatolari bilan bog‘liqdir. Chunki insonning tabiat haqidagi tasavvuri uning amaliy faoliyatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Ontologik jihatdan qaralganda, ekologik muammolar inson va tabiat o‘rtasidagi mavjudlik uyg‘unligining buzilishi natijasidir. Inson uzoq vaqt davomida tabiatning bir qismi sifatida emas, balki undan ustun mavjudot sifatida talqin qilindi. Bu esa tabiatni faqat iste’mol va iqtisodiy manfaat manbai sifatida ko‘rishga olib keldi. Natijada inson faoliyatining barcha sohalarida utilitar yondashuv kuchaydi va ekologik muvozanat izdan chiqa boshladi. Shu sababli ekologik muammolarni o‘rganishda insonning borliqdagi o‘rni va tabiat bilan ontologik bog‘liqligini qayta ko‘rib chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Gnoseologik jihatdan esa ekologik muammolar inson tafakkuridagi biryoqlama va antropotsentrik qarashlarning mahsuli sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ayniqsa, Yangi davr falsafasida tabiatni “inson ehtiyojlariga xizmat qiluvchi mexanik tizim” sifatida tushunish keng tarqaldi. Fan va texnikaning jadal rivojlanishi tabiatni chuqurroq o‘rganish imkonini bergan bo‘lsa-da, ayni paytda tabiat ustidan nazorat o‘rnatish va undan maksimal foyda olish g‘oyalarini ham kuchaytirdi. Bu esa inson va tabiat o‘rtasidagi uyg‘unlikning buzilishiga sabab bo‘ldi.

Tarixiy jihatdan inson tabiat bilan uyg‘un yashashga intilgan davrlar ham mavjud bo‘lgan. Sharq falsafasi va qadimgi diniy qarashlarda tabiat muqaddas qadriyat sifatida talqin qilingan. Jumladan, Sharq mutafakkirlari inson va tabiatning o‘zaro uyg‘unligini saqlash masalasiga alohida e’tibor qaratganlar. Biroq texnogen sivilizatsiyaning rivojlanishi bilan insonning tabiat ustidan hukmronlik qilishga intilishi kuchaydi. Natijada antropotsentrik tafakkur shakllanib, tabiat faqat iqtisodiy manfaat va iste’mol manbai sifatida talqin qilina boshlandi. Bu esa ekologik muammolarning yanada chuqurlashuviga olib keldi.

Bugungi kunda ekologik muammolarni hal qilishda inson tafakkurini o‘zgartirish, ekologik ongni rivojlantirish va tabiatga nisbatan mas’uliyatli munosabatni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Chunki ekologik inqirozning ildizi faqat iqtisodiy yoki texnologik omillarda emas, balki insonning dunyoqarashi va qadriyatlar tizimida ham mujassamdir. Shu sababli ekologik muammolarni bartaraf etishda ekologik madaniyatni shakllantirish, ekologik ta’limni rivojlantirish va ekologik tafakkurni kengaytirish dolzarb vazifaga aylanmoqda.

Shuningdek, zamonaviy globallashuv sharoitida ekologik muammolar insoniyatning umumiy mas’uliyatini talab qilmoqda. Chunki ekologik xavflar davlat chegaralarini tan olmaydi va butun insoniyat hayotiga ta’sir ko‘rsatadi. Shu jihatdan ekologik muammolarni o‘rganishda global falsafiy yondashuv, umuminsoniy qadriyatlar va ekologik mas’uliyat tamoyillari muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi [2].

DOI: 10.65322/j.srd.02162026.53

Demak, ekologik muammolarning gnoseologik va ontologik xususiyatlarini o‘rganish zamonaviy falsafaning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki ushbu yondashuv inson va tabiat o‘rtasidagi munosabatlarning mohiyatini chuqurroq anglash, ekologik inqiroz sabablarini tahlil qilish hamda ekologik xavfsizlikni ta’minlashning falsafiy asoslarini ishlab chiqishga imkon beradi.

Usullar. Mazkur maqola konseptual va tahliliy yondashuv asosida ishlab chiqildi. Tadqiqot davomida:

- ekologik falsafaga oid ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi;
- gnoseologik va ontologik yondashuvlarning ekologik muammolar bilan bog‘liqligi o‘rganildi;
- tarixiy-qiyosiy usul orqali inson va tabiat munosabatlarining evolyutsiyasi tahlil qilindi;
- tizimli yondashuv yordamida ekologik ong va ekologik tafakkurning shakllanish omillari yoritildi.

Tadqiqot obyekti sifatida ekologik muammolar fenomeni, predmet sifatida esa ularning gnoseologik va ontologik xususiyatlari olindi.

Natijalar. Olib borilgan tadqiqot natijalari ekologik muammolar insoniyatning borliqni anglash usuli va tabiatga bo‘lgan munosabati bilan uzviy bog‘liq ekanligini ko‘rsatdi. Ekologik muammolar faqat tabiiy jarayonlarning buzilishi emas, balki inson tafakkuridagi metodologik va qadriyaviy inqirozning ham mahsulidir. Shu jihatdan qaraganda, ekologik inqiroz insoniyatning tabiat bilan bo‘lgan tarixiy munosabatlari, dunyoqarashi va sivilizatsion rivojlanish modeli bilan chambarchas bog‘liq murakkab ijtimoiy-falsafiy hodisa sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, ekologik muammolarning ontologik mohiyati inson va tabiat o‘rtasidagi mavjudlik munosabatlarining buzilishi bilan bog‘liqdir. Inson uzoq vaqt davomida o‘zini tabiatdan ustun mavjudot sifatida talqin qilib keldi. Ayniqsa, texnogen sivilizatsiya rivojlanishi jarayonida tabiat inson ehtiyojlarini qondiruvchi cheksiz resurs sifatida ko‘rildi. Natijada tabiatga nisbatan utilitar munosabat shakllandi va ekologik muvozanat izdan chiqa boshladi. Bu esa insonning tabiat bilan ontologik bog‘liqligini inkor etuvchi yondashuvning shakllanishiga sabab bo‘ldi [3].

Shuningdek, ontologik tahlillar insonning mavjudligi tabiat bilan uzviy bog‘liq ekanligini ko‘rsatmoqda. Chunki inson biologik, ijtimoiy va ma’naviy mavjudot sifatida tabiatdan tashqarida yashay olmaydi. Tabiiy muhitning buzilishi inson hayotining barcha sohalariga – iqtisodiyot, sog‘liqni saqlash, madaniyat va ijtimoiy munosabatlarga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli ekologik muammolarni ontologik jihatdan tahlil qilish inson va tabiat o‘rtasidagi uyg‘unlikni tiklash zaruratini anglatadi.

Tadqiqot davomida ekologik muammolarning gnoseologik jihatlari ham alohida ahamiyat kasb etishi aniqlandi. Insonning tabiatni bilish usullari va unga nisbatan shakllangan ilmiy qarashlari ekologik muammolarning shakllanishida muhim rol o‘ynaydi. Antropotsentrik tafakkur uzoq vaqt davomida tabiatni faqat inson manfaatlariga xizmat qiluvchi vosita sifatida talqin qildi. Natijada inson tabiatni egallash, boshqarish va undan maksimal foyda olish g‘oyasini ilgari surdi. Bu esa ekologik muammolarni chuqurlashtiruvchi asosiy omillardan biriga aylandi.

Gnoseologik tahlillar shuni ham ko‘rsatdiki, ekologik muammolarning kuchayishida inson tafakkuridagi biryoqlama ratsionalistik yondashuv muhim rol o‘ynagan. Texnologik tafakkur tabiatni mexanik tizim sifatida talqin qilib, uning ichki uyg‘unligi va tabiiy qonuniyatlarini yetarli darajada hisobga olmadi. Natijada insonning ilmiy-texnik faoliyati tabiatga kuchli bosim o‘tkaza boshladi. Ayniqsa, sanoatlashtirish, urbanizatsiya va iste’molchilik madaniyatining kengayishi ekologik xavflarning ortishiga sabab bo‘ldi.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari ekologik muammolarni hal qilishda ekologik ong va ekologik tafakkurning rivojlanishi muhim omil ekanligini ko‘rsatdi. Ekologik tafakkur insonning tabiat bilan uyg‘un yashash tamoyillarini anglashiga xizmat qiladi. U insonni tabiatga nisbatan

DOI: 10.65322/j.srd.02162026.53

ehtiyotkorona va mas'uliyatli munosabatda bo‘lishga undaydi. Ekologik tafakkur shakllangan jamiyatlarda ekologik qadriyatlar va ekologik madaniyatning rivojlanish darajasi yuqori bo‘lishi kuzatiladi.

Ekologik ong esa insonda ekologik mas'uliyat hissini shakllantiradi. Inson o‘z faoliyatining tabiatga ko‘rsatadigan ta'sirini anglagan sari ekologik muammolarga nisbatan ongli yondashuv kuchayadi. Shu sababli ekologik ongning rivojlanishi ekologik xavfsizlikni ta'minlashning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida yoshlar orasida ekologik bilim va ekologik ong darajasi oshgan sari tabiatga nisbatan ehtiyotkorona munosabat ham kuchayishi kuzatildi [4].

Natijalar shuni ham ko‘rsatdiki, ekologik muammolarni hal qilish uchun faqat texnologik vositalar yetarli emas. Albatta, zamonaviy ekologik texnologiyalar, “yashil iqtisodiyot”, qayta tiklanuvchi energiya manbalari va chiqindilarni qayta ishlash tizimlari ekologik xavflarni kamaytirishda muhim rol o‘ynaydi. Biroq muammoning asosiy ildizi insonning dunyoqarashi va qadriyatlar tizimiga borib taqaladi. Agar insonning tabiatga nisbatan iste'molchilik munosabati saqlanib qolsa, texnologik vositalar ekologik muammolarni to‘liq bartaraf eta olmaydi.

Shu sababli ekologik muammolarni hal qilishda falsafiy va ma'naviy yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Insoniyat tabiatni faqat iqtisodiy manfaat manbai sifatida emas, balki umumiy yashash makoni va hayotning ontologik asosi sifatida qabul qilishi zarur. Ayniqsa, ekologik qadriyatlarni rivojlantirish, ekologik madaniyatni shakllantirish va ekologik ta'limni kuchaytirish ekologik xavfsizlikni ta'minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Bundan tashqari, tadqiqot natijalari ekologik muammolarning global xarakterga ega ekanligini ham ko‘rsatdi. Ekologik xavflar biror hudud yoki davlat bilan chegaralanib qolmaydi. Atmosfera ifloslanishi, global iqlim o‘zgarishi yoki suv tanqisligi butun insoniyat hayotiga ta'sir ko‘rsatmoqda. Shu sababli ekologik muammolarni hal qilishda umuminsoniy qadriyatlar, global hamkorlik va ekologik mas'uliyat tamoyillari muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, olingan natijalar ekologik muammolar insoniyatning borliqni anglash usullari, dunyoqarashi va tabiatga bo‘lgan munosabati bilan bevosita bog‘liq ekanligini ko‘rsatadi. Shu sababli ekologik muammolarni bartaraf etish uchun insoniyat ekologik tafakkur va ekologik ongga asoslangan yangi sivilizatsion yondashuvni shakllantirishi zarur.

Tahlillar ekologik muammolarning gnoseologik va ontologik xususiyatlari o‘zaro chambarchas bog‘liq ekanligini ko‘rsatadi. Ontologik jihatdan ekologik muammolar inson va tabiat o‘rtasidagi mavjudlik muvozanatining buzilishi bilan tavsiflanadi. Inson o‘zini tabiatdan ajralgan va unga hukmron mavjudot sifatida tasavvur qilishi ekologik inqirozning chuqurlashuviga olib kelmoqda. Vaholanki, inson tabiatning ajralmas qismi bo‘lib, uning mavjudligi tabiat bilan uzviy bog‘liqdir.

Shuningdek, ekologik muammolarning gnoseologik mohiyati insonning bilish jarayonidagi biryoqlama yondashuv bilan bog‘liqdir. Texnogen tafakkur uzoq vaqt davomida tabiatni faqat iqtisodiy manfaat nuqtai nazaridan anglashga asoslandi. Natijada ekologik qadriyatlar ikkinchi darajaga tushib qoldi. Bu esa ekologik ongning zaiflashishiga olib keldi.

Tahlillar yana shuni ko‘rsatadiki, ekologik muammolarni hal qilish uchun ekologik tafakkurning yangi modelini shakllantirish zarur. Ushbu model tabiatni faqat resurs emas, balki inson hayotining ontologik asosi sifatida tushunishga tayangan bo‘lishi kerak. Shu sababli ekologik madaniyat va ekologik ongni rivojlantirish ekologik xavfsizlikni ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi [5].

Bundan tashqari, ekologik muammolar global xarakter kasb etganligi sababli, ularni hal qilishda umuminsoniy qadriyatlar va global mas'uliyat tamoyillari muhim ahamiyat kasb etadi. Ekologik inqiroz insoniyatning umumiy kelajagiga tahdid solayotganligi sababli ekologik tafakkurni shakllantirish zamonaviy falsafaning dolzarb vazifalaridan biri bo‘lib qolmoqda.

DOI: 10.65322/j.srd.02162026.53

Muhokamalar. Muhokamalar shuni ko‘rsatadiki, ekologik muammolarni faqat tabiiy-ilmiy yoki texnologik muammo sifatida talqin qilish yetarli emas. Chunki ekologik inqiroz inson tafakkuri, qadriyatlari va dunyoqarashi bilan uzviy bog‘liqdir. Shu sababli ekologik muammolarni hal qilishda falsafiy yondashuv muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Zamonaviy jamiyatda texnologik taraqqiyotning tezlashuvi insonning tabiatga ta’sirini misli ko‘rilmagan darajada kuchaytirdi. Bu holat bir tomondan qulaylik va iqtisodiy rivojlanishni ta’minlayotgan bo‘lsa, ikkinchi tomondan ekologik xavflarning ortishiga sabab bo‘lmoqda. Ayniqsa, iste’molchilik madaniyatining kuchayishi tabiat resurslarining haddan tashqari ekspluatatsiya qilinishiga olib kelmoqda. Muhokamalar davomida ekologik muammolarning asosiy sabablaridan biri sifatida antropotsentrik tafakkur qayd etildi. Insonning o‘zini tabiat markazi sifatida tasavvur qilishi tabiatga utilitar munosabatni kuchaytirdi. Natijada ekologik qadriyatlar zaiflashdi va ekologik muammolar global xarakter kasb etdi [6].

Shuningdek, ekologik muammolarni hal qilishda ekologik ta’lim va tarbiyaning roli muhim ekanligi aniqlandi. Chunki ekologik ong va ekologik mas’uliyatni shakllantirish orqali insonning tabiatga bo‘lgan munosabatini o‘zgartirish mumkin bo‘ladi. Shu sababli ekologik ta’limni falsafa, madaniyat va axloqiy tarbiya bilan integratsiyalash zarur. Umuman olganda, ekologik muammolarni hal qilish uchun insoniyatning borliqni anglash usullarini qayta ko‘rib chiqishi talab etiladi. Faqat shundagina inson va tabiat o‘rtasidagi uyg‘unlikni tiklash hamda ekologik xavfsizlikni таъминлаш mumkin bo‘ladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, ekologik muammolarning gnoseologik va ontologik xususiyatlari insoniyatning tabiatga bo‘lgan munosabati va borliqni anglash usullari bilan uzviy bog‘liqdir. Ekologik inqiroz faqat tabiiy jarayonlarning buzilishi emas, balki inson tafakkuridagi qadriyaviy va metodologik inqirozning ham natijasidir. Shu jihatdan qaraganda, ekologik muammolarni faqat ekologiya yoki texnika doirasida talqin qilish yetarli emas. Chunki ekologik xavflarning ildizi insonning dunyoqarashi, qadriyatlari va tabiatga nisbatan shakllangan tarixiy munosabatiga borib taqaladi.

Tadqiqot davomida ekologik muammolarning ontologik mohiyati inson va tabiat o‘rtasidagi mavjudlik uyg‘unligining buzilishi bilan bog‘liq ekanligi aniqlandi. Inson uzoq vaqt davomida o‘zini tabiatdan ustun mavjudot sifatida talqin qilishi natijasida tabiatga nisbatan hukmronlik va iste’molchilik yondashuvi shakllandi. Bu esa ekologik muvozanatning buzilishi, tabiiy resurslarning kamayishi va ekologik xavflarning ortishiga olib keldi. Aslida esa inson tabiatning ajralmas qismi bo‘lib, uning mavjudligi tabiiy muhit bilan uzviy bog‘liqdir. Shu sababli inson va tabiat o‘rtasidagi uyg‘unlikni tiklash zamonaviy ekologik falsafaning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari ekologik muammolarning gnoseologik jihatlari ham alohida ahamiyat kasb etishini ko‘rsatdi. Insonning tabiatni bilish usullari va unga nisbatan shakllangan ilmiy qarashlari ekologik muammolarning chuqurlashuviga sezilarli ta’sir ko‘rsatgan. Ayniqsa, antropotsentrik tafakkur tabiatni faqat inson ehtiyojlariga xizmat qiluvchi vosita sifatida talqin qilib, ekologik qadriyatlarning zaiflashishiga olib keldi. Natijada texnologik taraqqiyot tabiatni asrash emas, balki undan maksimal darajada foydalanishga yo‘naltirildi. Bu esa ekologik xavflarning global xarakter kasb etishiga sabab bo‘ldi.

Tahlillar ekologik muammolarni hal qilishda ekologik tafakkur, ekologik ong va ekologik mas’uliyatni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Ekologik tafakkur insonning tabiat bilan uyg‘un yashash tamoyillarini anglashiga xizmat qiladi. Ekologik ong esa insonda tabiatga nisbatan ehtiyotkorona va mas’uliyatli munosabatni shakllantiradi. Shu sababli ekologik madaniyatning rivojlanishi ekologik xavfsizlikni ta’minlashning muhim sharti sifatida namoyon bo‘lmoqda [7].

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari ekologik muammolarni hal qilishda faqat texnologik vositalar yetarli emasligini ham ko‘rsatdi. Albatta, zamonaviy ekologik texnologiyalar, qayta

DOI: 10.65322/j.srd.02162026.53

tiklanuvchi energiya manbalari, chiqindilarni qayta ishlash tizimlari va “yashil iqtisodiyot” tamoyillari ekologik xavflarni kamaytirishda muhim rol o‘ynaydi. Biroq muammoning asosiy ildizi insonning dunyoqarashi va qadriyatlar tizimida ekanligi sababli ekologik muammolarni bartaraf etishda falsafiy va ma’naviy yondashuvlar alohida ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot davomida ekologik ta’lim va ekologik madaniyatning ekologik xavfsizlikni ta’minlashdagi o‘rni ham yuqori ekanligi aniqlandi. Yosh avlodda ekologik bilim, ekologik tafakkur va ekologik mas’uliyatni shakllantirish orqali tabiatga nisbatan ongli munosabatni rivojlantirish mumkin bo‘ladi. Shu sababli ekologik ta’limni barcha bosqichlarda kuchaytirish, ekologik qadriyatlarni targ‘ib qilish va ekologik madaniyatni jamiyat hayotining muhim qismiga aylantirish zarur.

Bundan tashqari, ekologik muammolar bugungi kunda global xarakter kasb etgani sababli ularni hal qilishda xalqaro hamkorlik va umuminsoniy qadriyatlar muhim ahamiyat kasb etadi. Global iqlim o‘zgarishi, atmosfera ifloslanishi yoki suv tanqisligi kabi muammolar biror davlat hududi bilan cheklanib qolmaydi. Shu sababli ekologik xavfsizlikni ta’minlash insoniyatning umumiy vazifasi hisoblanadi. Bu esa ekologik mas’uliyatni nafaqat individual, balki global darajada shakllantirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Demak, insoniyat ekologik xavfsizlikni ta’minlash uchun tabiatga nisbatan utilitar yondashuvdan voz kechib, ekologik qadriyatlarga asoslangan yangi tafakkur modelini shakllantirishi zarur. Ushbu tafakkur modeli inson va tabiat o‘rtasidagi uyg‘unlik, ekologik mas’uliyat va barqaror rivojlanish tamoyillariga asoslanishi kerak. Faqat shundagina insoniyat ekologik inqiroz oqibatlarini kamaytirish, ekologik xavfsizlikni mustahkamlash hamda kelajak avlod uchun sog‘lom va barqaror tabiiy muhitni saqlab qolishga erisha oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Бердяев Н.А. Философия свободы. – М.: Республика, 1990.
2. Моисеев Н.Н. Человек и биосфера. – М.: Молодая гвардия, 1990.
3. Фромм Э. Иметь или быть? – М.: АСТ, 2010.
4. Jonas H. The Imperative of Responsibility. – Chicago: University of Chicago Press, 1984.
5. Leopold A. A Sand County Almanac. – Oxford: Oxford University Press, 1949.
6. Bookchin M. The Ecology of Freedom. – California: Cheshire Books, 1982.
7. Toffler A. The Third Wave. – New York: Bantam Books, 1980.